حضرت غوث الحق مخدوم نوح سرور ؒ

درگاهه مخدوم نوح هالا شريف

حضرت مخدوم نوح رح جي حياتي مبارڪ

محمد صديق ميمڻ

حضــرت غوث الحق مخدوم نوح عليه رحمة جي قريشي صديقي يعني حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالي عنه جي اولاد مان آهن. سندن خانداني شجرو هنطرح آهي:-

مخدوم نوح بن مخدوم **نعمت الله** بن مخدوم **اسحاق** بن مخدوم **شهاب الدين** بن مخدوم سرور بن مخدوم **فخرالدين** (صغير) بن شيخ **عزالدين** بن شيخ **فخرالدين** (ڪبير) بن شيخ **ابوبڪر ڪتاني** بن شيخ **اسماعيل** بن شيخ **عبدالله** بن شيخ **نصرالدين** بن شيخ **سراج الدين** بن شيخ **خيرالدين** بن **ابي عاصم** بن شيخ **محمد** بن شيخ **وحيدالدين** بن شيخ **مسعود** بن **ابي القاسم** بن **محمد** بن **عبدالرحمان** بن حضرت **ابوبڪر صديق** (رضي الله تعالي عنه).

حضرت شيخ **فخرالدين** "ڪبير" (وڏو) عرب ملڪ مان لڏي ديره **غازي خان** جي آسپاس **ڪوٽ** ڪروڙ ڳوٺ ۾ اچي رهيو جتي ان زماني ۾ ڪيترائي ٻيا خاندان به رهندا هئا، جن جون درگاهون ۽ اولاد اڃا تائين اتي موجود آهن.

شيخ **فخرالدين** ڪبير پوءِ وري **ڪوٽ ڪروڙ** مان نڪري سفر ڪندي سنڌ جي **بوبڪن** شهر ۾ اچي رهيو. جهڙا هئا ظاهري علمن جا عالم تهڙائي هئا ڪامل عارف وفات به **بوبڪن** ۾ ئي ڪيائون ۽ سندن مزار شريف اتي ئي آهي. ڪن جو چوڻ آهي ته سندن تربت حضرت مخدوم سيد **عثمان** مروندي قلندر لعل شهباز رحمة الله عليه جي مقبره سان لڳو لڳ آهي.

مخدون **فخرالدين** ڪبير رح جو پوٽو مخدوم **فخرالدين** "صغير" (ننڍو) **ڪوٽ ڪروڙ** مان لڏي **هالڪندي** (هالن ۾) اچي ساڪن ٿيا ۽ اتي ڪيترائي ڪرامتن جهڙا ڪم ڪيائون. ان بزرگ کان پوءِ سندن اولاد پشت بپشت **هالڪندي** لڳ ٽوڙي ڳوٺ رهندا هئا ۽ لاڪن ۽ سومرن ذاتين مان شاديون ڪيائون.

ولادت با سعادت.

حضــرت **غوث الحق مخدوم نوح** رح جي ولادت بابت ان وقت جي ڪيترن ئي درويشن پيشگويون ڪيون هيون. **حسوفقير** چاڪي جو **ٽوڙي ڳوٺ** ۾ رهندو هو، تنهنجو چاچو هڪ سؤ ورهن کان به وڏي عمر جو هڪڙو مجذوب فقير هوندو هو ۽ **ٽوڙي** شهر کان ٻاهر دائرو ڪري ويٺو هوندو هو، سو جڏهن به شهر ۾ ايندو هو، تڏهن گهٽين ۽ بازارن ۾ چوندو وتندو هو ته "هن شهر ۾ جلدئي زماني جو غوث ۽ خدا جي خلق کي فيض بخشڻ وارو بزرگ پيدا ٿيڻو آهي."

مخدوم نعمت الله رح جڏهن پنجويهن ورهن جي عمر جو هو ۽ اڃا شادي ڪانه ڪئي هنائين، تڏهن هڪڙي ڏينهن ان چاڪي فقير مجذوب جي دائري وٽان اچي لانگهائو ٿيو. مجذوب فقير ڊوڙ پائي اچي مخدوم صاحب کي مليو ۽ دائري ۾ قدم مبارڪ گهمائڻ لاءِ عرض ڪيائينس. جڏهن مخدوم صاحب دائري ۾ اچي ويٺو، تڏهن مجذوب فقير گوڏا کوڙي سندن سامهون ادب سان ويهي رهيو. ايندڙ **غوث** جو نور، جو مخدوم **نعمت الله** جي پيشاني ۾ پئي چمڪيو، ڏسي مجذوب فقير جي دائري ۾ ئي. مخدوم صاحب کي عرض ڪيائين ته "اهو نور جو اوهان جي پيشانيءَ ۾ پيو چمڪي، سو جلدئي ظاهر ٿيندو ۽ ملڪ کي روشن ڪندو".

مجذوب فقير جي دائري ۾ پکي تمام گهڻا رهندا هئا، جيڪي ان فقير کان ٺهندائي ڪين هئا. فقير انُ پکيڙي ڇڏيندو هو، سو پيا چڳندا هئا ۽ پاڻيءَ جا ٺانو ڀريا پيا هوندا هئا، تن مان پاڻي پيا پيئندا هئا. جڏهن مخدم نعمت الله ان دائري ۾ آيو، تڏهن سڀ پکي هڪدم اڏامي وڃي وڻن تي ويٺا. مخدوم صاحب ان مجذوب فقير کان پڇيو، ته "هي پکي تو کان ٺهن ئي ڪين. پر منهنجي اچڻ تي اڏامي ويا سو ڇو"؟

مجذوب فقير عرض ڪيو ته "سائين! اوهان جي اولاد ۾ ڪي اهڙا به صاحبزادا ٿيندا، جي پکين جو شڪار ڪندا. تنهنڪري پکي اوهان کان ڊنا آهن." (سڪينةالروح)

شيخ پرڪيو ڪاتيار، جيڪو مخدوم نعمت الله رح جي وقت ۾ هڪ وڏو ڪامل درويش هوندو هو، سو عام خاص ماڻهن کي ٻڌائيندو هو ته "مخدوم نعمت الله کي **لطف الله** نالي هڪڙو فرزند عطا ٿيندو، جنهنکي حق تعاليٰ جو دائمي ديدار حاصل رهندو."

شاديءَ کان پوءِ پوري نائين مهيني مخدوم نعمت الله کي انهيءَ بيبي سڪينه مان تاريخ ٢٧ ماه رمضان مبارڪ هجري سنه ٩١٠ (سنه ١٥٠٠ع) آخري جمعي رات حضرت غوث الحق مخدوم نوح رح تولد ٿيو. اهل دل بزرگ جن کي ڪرامت جي هن ڪڪر پسڻ جو انتظار ۽ اوسيئڙو هو، ولادت جي خبر ٻڌي انهن جي اکين ۾ نور ۽ دل ۾ سرور پيدا ٿيو. مخدوم نعمت الله رح هن فرزند ارجمند کي پنهنجي ساري خاندان لاءِ خدائي برڪت ڄاڻي سندس نالو مبارڪ لطف الله رکيو هن نيڪ فرزند جمڻ وقت به ڪي ڪرامتون ڏيکاريون، جي "سڪينةالروح" ڪتاب ۾ تفصيلوار بيان ٿيل آهن.

حضرت غوث الحق جن جو مبارڪ نالو "لطف الله" مان مٽجي **مخدو نوح** مشهور ٿي ويو تنهن بابت وڏي هوندي پاڻ پنهنجن فقيرن جي مجلس ۾ فرمايو هئائون، ته "الله تعاليٰ اسان جو نالو رکيو آهي نوح: تنهنڪري پيءُ ماءُ وارو اصلو ڪو رکيل نالو ڏٺي تعاليٰ انهيءَ نالي جي زور ۽ طاقت ڪري ماڻهن جي دلين تان ميساري ڇڏيو آهي. هاڻي آسمان ۽ زمين وارن وٽ منهنجو نالو نوح آهي." (سڪينة الروح).

درسي پنجين ڪتاب سنڌي ۾ مرحوم **مرزا قليچ بيگ حضرت غوث الحق مخدوم نوح** رح بابت هڪڙو سبق لکيو آهي، تنهن ۾ نالي مٽجڻ بابت هو هيئن ٿو لکي:-

مخدوم نعمت الله رح کي ڪنهن ڪامل فقير نوح هوتياڻي جو چوڻ هو، ته منهنجي مٽي پڇاڻان پنهنجي فرزند جو نالو "نوح" رکجو. مخدوم صاحب اها ڳالهه قبول ڪئي. تنهنڪري هن فقير جي رضا ڪرڻ بعد پنهنجي فرزند جو نالو مٽائي مخدوم نوح رکيو".

نندپڻ ۽ تعليم.

حضرت مخدوم نوح عليه الرحمة جڏهن ستن ورهن جي عمر جا ٿيا، تڏهن **ڪلام الله شريف** پڙهڻ ويٺا. سندن استاد مخدوم عربي عرف مخدوم شاهڏنو هو، جو ان زماني ۾ ڪامل عارف بزرگ هوندو هو ۽ ڪلام الله شريف اهڙي مٺي آواز سان پڙهندو هو، جو جڏهن هو قرآن شريف ويهي پڙهندو هو، تڏهن پکي به قطارون ڪري اچيو رهندا هئا. هن بزرگ هڪ جاءِ تي ويهي قرآن شريف جا هڪ سو چاليهه ختما پڙهيا هئا. هي بزرگ حضرت **شاه عبداللطيف ڀٽائي** عليه الرحمة جو نانو هو.

مخدوم عربي رح وٽ حضرت مخدوم نوح رح فقط پنجويهه سيپارا ياد پڙهيا. ڏهه

Gul Hayat Institute

سيپارا شروع ڪان وٺي "سورة عنڪبوت" تائين ۽ پندرهن سيپارا "سورة البقر" ڪان وٺي سورة الڪهف" تائين. حضرت مخدوم نوح رح جن استاد وٽ فقط ايتري تعليم ورتي. ڪن روايتن ۾ آهي ته ٻه ٽي فقه جا ڪتاب به پڙهيائون ۽ پوءِ علم جي خدائي پالوٽ اهڙي اچي مٿن ٿي جو ننڍي هوندي ئي قرآن دانيءَ ۾ بي مثل ٿي پيا.

مخدوم عربي رح وٽ هڪڙو وڏي ڄمار جو کٽائي قرآن شريف جي تعليم وٺندو هو. انکي حضرت مخدوم نوح رح جن نه رڳو صحيح لفظ سمجهائيندا هئا بلڪ معنيٰ ۽ تفسير به اهڙو سمجهايو ڇڏيندا هئا، پر اهو کٽائي حيران ٿيو ويندو هو ۽ چوندو هو ته "هيڏڙو ٻار جنهن اجا قرآن شريف ئي پڙهي پورو نه ڪيو آهي سو قرآن شريف جي معنيٰ ڪيئن ٿو سمجهيو وڃي"؟

حضرت مخدوم نوح رح جن پاڻ فرمائيندا هئا، ته مونکي جناب حضرت پيغمبر ڪريم عليه الصلوات والسلام جن وٽان چار شيون عطا ٿيون آهن: (۱) ذڪر جو سبق (۲) قرآن شريف جو تفسير (۳) حديث جي سمجهاڻي ۽ (۴) خواب تعبير. (سڪينة الروح).

فقيري طريقو.

حضرت مخدوم نوح رح جن جو «اويسي طريقو» هو. جڏهن الله تعاليٰ جلشانه پنهنجي ڪنهن ٻانهي کي ڪنهن ظاهري مرشد جي وچم پوڻ ڌاران پنهنجي بي انتها فضل سان خاص خلوت ۾ «صمدي تعليم» عطا ڪرڻ فرمائي، تڏهن اهڙي فيض کي «اويسيت» چئبو آهي. حضرت غوث الحق مخدوم نوح عليه الرحمة جن کي به الله تعاليٰ شانه ڪنهن ظاهري مرشد جي وسيلي بدران پاڻ تعليم ۽ تلقين ڪرڻ فرمائي هئي تنهنڪري پاڻ اويسي طريقي وارا ليکيا وڃن ٿا.

ڪتاب "سراج العارفين" ۾ لکيل آهي ته "ترجمو حضرت مخدوم نوح الله تعاليٰ سندن ڳجهه پاڪ رکيوا) جن ڪوبه مرشد نه ورتو هو ۽ رات ڏينهن خدا تعاليٰ جي ذڪر ۾ رهندا هئا".

واضع رهي ته "اويسي طريقي" جي نسبت حضرت ابو عامر اويس رضه **قرني** سان آهي، جيڪو حضرت **پيغمبر ڪريم** عليه الصلواة والسلام جن جو پريٽ سچو عاشق هو. حضرت ابو عامر اويس رضي الله تعاليٰ عنه کي "قرني" هنڪري ٿا چون، جو هو قرن شهر (ملڪ يمن) جو ويٺل هو. حضرت **رسول ڪريم** عليه الصلواة والسلام جن جو پريٽ سچو عاشق هو، پر زماني جي ڪن مجبورين سبب حضور جن جي زيارت نصيب نه ٿيس. حضور ڪريم عليه الصلواة والسلام جنکي پريٽ حضرت اويس رح ڏانهن دل جو ڪاڙو ٿي پيو هوءِ پاڻ به حضرت اويس جي ملاقات جو شوق ڏيکاريندا هئا، پر ملاقات ٿي نه سگهي. پوءِ جناب حضرت عمر فاروق رضي الله تعاليٰ عنة کي حضور جن علية الصلواة السلام حضرت اويس رضه جون نشانيون ۽ اطوار ٻڌائي فرمايائون ته "اي عمر! توسان فلاڻي هنڌ اويس قرني جي ملاقات ٿيندي انکي اسان جا سلام ڏجانءِ ۽ ڪانئس امت جي حق ۾ دعا گهرائجان.

حضور انور عليه والسلام جن جي پيشينگوئي موجب جناب حضرت عمر فاروق رضي الله تعاليٰ جي ملاقات حضرت اويس قرني رضه سان ٿي. حضرت عمر رضه حضور انور عليه الصلواة والسلام جن جا قرب ڀريا سلام حضرت اويس رضه کي پهچايا ۽ ڪانئس امت جي حق ۾ دعا گهراني. تاريخ ۾ اچي ٿو ته حضرت اويس رضه صفين واري جنگ ۾ حضرت **علي المرتضيٰ** (رضي الله تعاليٰ عنه)

Gul Hayat Institute

جي لشڪر ۾ شامل هو ۽ شهيد ٿيو مگر سندس لاشو ڪنهنکي به هٿ نه آيو ڪن ڪتابن ۾ ائين به آهي ته حضرت اويس رضه جنگ، صفين جي صفائيءَ کان پوءِ سير ۽ سفر تي نڪتو. سنڌ ۾ به پنهنجا مبارڪ قدم گهمايا هئائين. ڪي ته چون ٿا ته سندس مزار شريف به لڪي جي جبلن ۾ آهي. پر حقيقت ۾ حضرت اويس قرني رضه جي مزار شريف جو ڪو به تسلي بخش پتو ڪونهي .

(سڪينة الروح)

ذڪر ۽ فڪر.

«ذڪر» جي معنيٰ آهي ڪن خاص لفظن ۾ **الله تعاليٰ** جلشانهٔ کي ياد ڪندو رهڻ. **خدا** رسيده بزرگ «ذڪر» کي عبادت جي اعليٰ منزل ڪري ليکيندا آهن. ٻين فقيري طريقن ۾ عام طرح ۽ اويسي طريقي ۾ خاص طرح **تهليل** کي ني «ذڪرڪري ڪوٺيندا آهن» تهليل جا لفظ هي آهن لَآاِلٰهَ اَلَّااللّٰه الله تعاليٰ کانسواءِ ني ڪابه هستي عبادت جي لائق نه آهي.

حضرت مخدوم نوح رح هميشه انهيءَ ذڪر ۾ مشغول هوندا هئا ۽ جيڪو به مريد ٿيندو هون، تنهنکي انهيءَ ذڪر ۾ مشغول رهڻ جي هدايت ڪندا هئا. پاڻ انهيءَ ذڪر ۾ ايتري قدر مشغول رهندا هئا، جو سندن چپ مبارڪ ذڪر جي مشغوليءَ سبب هميشه پيا چرندا هئا. هڪڙي پيري جڏهن حجام سندن سنوارت ڪري رهيو هو. تڏهن شهپرن جي سنوارت وقت حضرت مخدوم نوح رح جن کي عرض ڪيائين ته «سائين تيستائين چپ نه چوريو جيستائين آءٌ شهپرن جي سنوارت ڪري وٺان» تنهن تي پاڻ فرمايائون ته «ابا! سج يا آسمان کي تون چرڻ کان روڪي سگهين ته آءٌ به پنهنجي زبان ۽ چپن کي الله تعاليٰ جي «ذڪر» کان روڪي ڇڏيان،

حضرت مخدوم نوح عليه الرحمة جن **«پاس انفاس»** (دم يا پساهن جي سنڀال) تمام گهڻي قدر ڪندا هئا. **تهليل** يعني **«لَآاِلٰهَ اِلَّااللّٰه»** جا ٻه جزايا ڀاڱا آهن: پهريون **«لَآاِلٰهَ»** (ڪابه هستي عبادت جي لائق نه آهي)، جنهنکي **«نفي»** (انڪار) چوندا آهن، ڇاڪاڻ جو انهن لفظن ۾ خدا تعاليٰ کانسواءِ ٻيءَ ڪنهن به هستيءَ جي عبادت ڪرڻ جو انڪار ڪجي ٿو ۽ ٻيو جزو آهي «اِلَّااللّٰه» (مگر الله تعاليٰ عبادت جو لائق آهي)، جنهنکي اثبات چوندا آهن، ڇاڪاڻ جو انهن لفظن ۾ فقط الله تعاليٰ جل شانهٔ کي عبادت جو لائق ثابت ڪجي ٿو. ساه ڪڍڻ مهل نفي وارو جزو (اِلَّااللّٰه) اچارڻ اهو آهي «پاس انفاس» (پساهن جي سنڀال). پاس انفاس جي مراد آهي «ڪو به پساه الله تعاليٰ جي ذڪر کان خالي نه وڃائڻ» يعني جاڳندي خواه ستي، هلندي خواه ويٺي ۽ ڳالهائيندي توڙي ماٺ ۾ هوندي الله تعاليٰ جي ذڪر ۾ مشغول رهڻ ۽ ڪو به پساه «ذڪر» کان خالي نه وڃائڻ.

«فڪر» جي معني آهي الله تعاليٰ جلشانه جي بي انت پکڙيل قدرت ۽ قدرتي نظارن تي، پنهنجي وجود جي حقيقت پروڙڻ تي ويچار ڪرڻ ۽ هر وقت پنهنجو اندر حقيقي محبوب سان ملڻ جي اڻ تڻ ۽ اڪير قائم رکڻ.

عبادت ۽ شريعت جي پابندي

حضرت غوث الحق عليه الرحمة جن ذڪر فڪر جي محويت ۽ استغراق هوندي به هر حال ۾ شريعت جا پورا پورا پابند هوندا هئا ۽ هر حالت ۾ به شريعت جو لحاظ تمام گهڻو رکندا هئا **نماز** جا اهڙا ته پابند هوندا هئا، جو خانگي وقتن جي عبادت ته بجاءِ خود پر پنج وقت نماز به ڪڏهن مسجد ۽ جماعت

Gul Hayat Institute

كان سواءِ نہ پڙهندا هئا، هڪڙي ڀيري مسجد ۾ پوري وقت تي اچي جماعت سان شامل ٿين ۾ ڪين ڪجهہ دير ٿي ويني. تنهن تي ماڻهن کي خيال آيو، تہ اڄ حضرت غوث الحق رح جن نماز تي اچڻ ۾ سستي ڪئي آهي. ٿوري وقت کان پوءِ پاڻ مسجد ۾ تشريف فرما ٿيا ۽ اچڻ شرط فرمايائون تہ "ڀائرو! ڪي فقير (پاڻ ڏي اشارو ڪري) اهڙا بہ آهن، جن تان الله تعاليٰ جلشانهٗ پنهنجا سڀ فرض ۽ تڪليف جا بار معاف ڪري ڇڏيا آهن، پر ايتري عنايت هوندي بہ اهي فرضن ۽ خدائي حڪمن جي تعميل هتان نٿا ڇڏين، انهيءَ لاءِ تہ متان شريعت سڳوري جي ظاهري پابندي ۾ ڪو فتوريا نقصان نہ پنجي وڃي."

حضرت غوث الحق رح جن جو مٿيون چوڻ هن ڳالهہ ڏي ڌيان ڇڪائي ٿو، تہ حضرت رسول ڪريم عليہالصلواة والسلام جن جا بہ الله تعاليٰ سڀ اڳيان توڙي پويان گناهہ معاف ڪري ڇڏيا ۽ بدر واري، جنگ ۾ شريڪ ٿيل اصحابن سڳورن لاءِ بہ حضور جن (علية الصلواة والسلام) بشارت ڏئي ڇڏي هني تہ اڄ کان پوءِ هنن کي ڪو بہ گناهہ ضرور نہ رسائيندو. تنهن هوندي بہ هو هر قسم جي عبادت ۽ شرعي اعمال بجا آڻيندا رهندا هئا ۽ ڪڏهن بہ عمل ترڪ نہ ڪيو هئائون.

ساڳيءَ طرح حضرت رسول ڪريم علية الصلواة والسلام جن کي حضرت **بيبي عائشة** (رضي الله تعاليٰ عنها) رات جو گهڻي عبادت ڪندو ڏسي چيو تہ "الله تعاليٰ جلشانهٗ جڏهن اوهان جا سڀ ذره بخشي ڇڏيا آهن، تڏهن اوهين هرو ڀرو جو پيا ايتري تڪليف وٺو"؟ تنهن تي پاڻ فرمايائون «**افلا اکون عبدا شکورا**» (آءُ پنهنجي پروردگار جو شڪر گذار ٻانهون نہ ٿيان ڇا؟)

هڪڙو ڀيرو حضرت مخدوم نوح جن جي مجلس مقدس ۾ ڳالهہ نڪتي تہ مخدوم ساهڙ نتجار (عليہ الرحمة) بنا وضو ۽ بنا پاڪائيءَ جي نمازون پيو پڙهي جيڪو انهيءَ بابت پڇيس ٿو تہ چوي ٿو "منهنجو وضو اهڙي هنڌان ٿيل آهي، جو پڇڻوني نہ آهي". حضرت غوث الحق رح جن اها ڳالهہ ٻڌي فرمايو تہ "ابا ! مخدوم ساهڙ رح سچ ٿو چوي. پر جتان مخدوم ساهڙ هڪڙو ڀيرو وضو ڪيو آهي، اتان ڪي فقير (پاڻ ڏي اشارو ڪري) سدائين پيا وضو ۽ غسل ڪن تہ بہ شريعت جي پابندي ڪرڻ ضروري ٿا سمجهن".

علميت جي خدائي ڏات.

حضرت مخدوم نوح (عليہ الرحمة) جن ظاهري تعليم تمام ٿوري حاصل ڪي هني، پر حضرت رسول ڪريم عليہ الصلواة السلام جن جي فيض ڀريل نوازش ۽ خاص خدائي فضل سان انڪي ايتري علميت حاصل ٿيل هني، جو زماني جا نامور عالم حضرت مخدوم صاحب جن جي قرآن داني، تفسير، حديث ۽ فقة جي قابليت ڏسي حيران ٿيو ويندا هئا. ڪاٻہ ڳالهہ ڪوبہ سوال جواب ڪندا هئا تہ اهو قرآن شريف جي آيت يا ڪنهن حديث شريف سان ملائي ڏيکاريندا هئا. قرآن شريف جي هڪ هڪ آيت جون ڪيترين ئي معنائون ڪريو ويندا هئا، جي جهڙيون ظاهري حالتن سان موافق هونديون هيون تهڙيون باطني حالتن سان.

هڪڙي ڀيري قرآن شريف جي آيت "وازالموئودت سئلت" (جڏهن قيامت ٿيندي، تڏهن جيئرين جاڳندين پوريل ڇوڪرين بابت بہ پڇا ڳاڇا ڪئي ويندي) پاره ٢٩: سورة مرسلات- جوتفسير حضرت مخدوم نوح عليہ الرحمة جن بيان ڪري رهيا هئا. رواجي طرح

Gul Hayat Institute

تفسير ڪندڙن انهيءَ آيت جو تفسير هن طرح ڪيو آهي:- ”اسلام کان اڳ عربن ۾ هيءَ جاهلاڻو دستور هوندو هو، تہ جنهنکي ڇوڪري ڄمندي هني سو وحشيانہ غيرت جي خيال کان انکي جيئري ئي زمين ۾ پوري ڇڏيندو هو. اسلام اها رسم عرب ملڪ مان ڪڍائي ڇڏي. مٿين آيت ۾ اهڙن بي ترس ماڻهن کي سمجهايو ويو آهي، تہ جيڪي معصوم ڇوڪريون بي گناهہ جيئري ئي زمين ۾ پوريون وڃن ٿيون، تن جي دريافت ۽ داد قيامت جي ڏينهن ضرور ٿيڻو آهي ۽ اهڙن بي رحمن کي سيڪت ضرور ملڻي آهي“.

حضرت مخدوم نوح رح هن آيت جو تفسير سمجهائيندي هيءَ بہ مراد سمجهائي، تہ ”جيڪو انسان پنهنجا دم خدا تعاليٰ جي ذڪر کان سواءِ ضايع ڪري ٿو (يعني پاس انفاس نٿو ڪري) سو چڻڪ آهي پساهہ روپي معصوم ڇوڪريون ظلم سان جيئريئي زمين ۾ پوريو ڇڏي ٿو. اهڙن غافل انسانن کان انهن پساهن ضايع ڪرڻ بابت قيامت ڏينهن پڇا ڳاڇا ٿيندي“.

هڪڙي پيري ان وقت جا ڪجهہ معتبر ۽ دوست علماء سڳورا گڏجي حضرت غوث الحق رح وٽ آيا هن خيال سان تہ حضرت مخدوم صاحب جو امتحان هلي وٺون، تہ قرآن شريف جي آيتن جون معنائون ۽ تفسير صحيح طرح ڪن ٿا، يا غلط طرح اهي ٺهراءَ ڪري هو پاڻ۾ رٿي آيا، تہ متشابة آيتون مخدوم صاحب جن کي پيش ڪري انهن جو تفسير ڪانئن پڇنداسون. حضرت مخدوم نوح رح سان جڏهن هم مجلس اچي ٿيا تڏهن رواجي رسم رسمات بعد حضرت مخدوم معظم رح ازخود هڪڙي متشابة آيت جو پهريائين تہ معني ۽ تفسير ڪندي مختلف تفسيرن جا حوالا ڏيندا ويا، تہ اها معني ۽ تفسير فلاڻي تفسير جي ڪتاب ۾ لکيل آهي ۽ هي معنيٰ ۽ تفسير فلاڻي جي ڪتاب ۾ لکيل آهي. ظاهري شريعت موجب انهيءَ آيت جون جيڪي معنائون موجود، تفسيرن ۾ لکيل هيون، سي حوالن ڏيڻ سان بيان ڪندي پوءِ اچي انهيءَ آيت جي روحاني معنائن ۾ پيا. سڀ آيل علماءَ سڳورا اهي معنائون ٻڌي حيرت جي درياءَ ۾ غرق ٿي ويا ۽ سچي دل سان حضرت مخدوم نوح عليہ الرحمة جن کي پنهنجو مرشد تسليم ڪري فيضياب ٿي هليا ويا. (سڪينة الروح)

هڪ دفعي سندن مجلس ۾ اچي ذڪر نڪتو تہ حديث شريف ۾ آهي، تہ **لايؤمن احد ڪم حتيٰ يحب لاخيةالمسلم مايحب لنفسة»** (اوهان مان تيستائين ڪو سچو مؤمن نہ ليکبو جيستائين اهو پنهنجي ڪنهن مسلمان ڀاءُ کي اها شيءِ حب مان نہ ڏيندو. جا شيءِ پنهنجي وجود لاءِ پياري ٿو سمجهي) انهيءَ حديث شريف تي عمل ڪرڻ ناممڪن آهي“.

پاڻ فرمايائون تہ ”انهي حديث شريف تي هر ڪو عمل ڪري سگهي ٿو ڏسو تہ جڏهن ڪو مهمان ايندو آهي، تڏهن ان لاءِ پنهنجي روزمره جي خوراڪ کان زياده سٺو طعام ٺهرائبو آهي ۽ پاڻ گهٽ نموني جي طعام تي وقت گذاربو آهي. اهو آهي ايثار پنهنجي ڀاءُ لاءِ

Gul Hayat Institute

پيري مريدي.

حضرت مخدوم نوح رح، جن جي روحاني ۽ علمي طاقت جي خوشبو ملڪان ملڪ پکڙجي ويني. روزمره ڪيترائي نوان نوان ماڻهو اچيو سندن مريد پيا ٿيندا هئا. ڳوٺ ۾ تہ ڇڏيو، پر ٻني ڪنهن شهر ويندا هئا تہ سوين ماڻهو اتي اچيو ڪانئن ذڪر جي تلقين وٺندا هئا ۽ صدق دل سان سندن مريد ٿيندا هئا

هڪڙي ڀيري حضرت غوث الحق رح ٺٽي شهر جي جامع مسجد ۾ جمعي نماز ادا ڪرڻ ڪانپوءِ پنهنجي ذڪر ۽ فڪر ۾ محو هئا ته نومڙيه ذات جي ماڻهن جون ٽولين پٺيان ٽوليون مريد ٿيڻ لاءِ گڏ ٿيون. حضرت غوث الحق رح جن سان جيڪي عام ۽ خاص مريد حاضر هئا جهڙوڪ خليفو سيد شيرازي رح، فقير **رشيدالدين** رح، **شاه حسين** رح، ميان **بهاءالدين** گودڙيو ۽ ٻيا تن کين عرض ڪيو، ته "هيترا سارا ماڻهو ذڪر ڪرڻ جي سڪ ۾ اچي حاضر ٿيا آهن، تن کي تلقين ڪريو".

حضرت مخدوم نوح (عليه الرحمة) جن جو دستور هوندو هو، ته مريدن کي فقط "ذڪر" جي تلقين ڪندا هئا، ته انهن جو اندر روشن ٿيو ويندو هو، ٻنن مشائخن وانگر نئين مريد جي چگ ڪپڻ يا متو ڪوڙڻ بلڪل پسند نه ڪندا هئا.

هونءَ ته هر وقت ۽ هر روز مسجد شريف ۾ مريدن ۽ معتقدن جا ميڙا حضرت مخدوم صاحب جن جي حاضري ۾ رهندا هئا پر سندن مقرر ڪيل دستور موجب سال ۾ هڪڙو ڀيرو ذوالحج مهيني جي ٩ تاريخ يعني حج جي ڏينهن اوري خواه پري جا مريد ۽ معتقد اچي وٽن حاضر ٿيندا هئا ۽ عيد نماز ساڻن گڏ ادا ڪري پوءِ سيڪو پنهنجي پنهنجي ڳوٺ هليويندو هو.

هڪڙي ڀيري حضرت غوث الحق رح جن جي مجلس ۾ اچي ذڪر نڪتو، ته مريد کي گهرجي ته "پاڻ سان ڏيو، تيل ۽ وٽ تيار ڪريو ڪٽيو اچي جيئن مرشد کي فقط وٽ روشن ڪرڻي پوي. تنهن تي پاڻ فرمايائون ته "اهڙو شخص اسان وٽ فقط هڪڙو آيو هو. پر جيڪڏهن مريد ڏيو، تيل ۽ وٽ پاڻ سان کڻي ايندو ۽ مرشد کي فقط وٽ روشن ڪرڻي پوي ته انهيءَ ۾ مريد تي مرشد جو احسان ڪهڙو ليکبو؟ مهمان ڌانو ڌپا پنهنجا آڻي ۽ ميزبان فقط طعام انهن ڌانون ۾ وجهي ڏئي ته اها مهمان نوازي ڪهڙي چئبي؟"

حضرت مخدوم نوح عليه‌الرحمة جن بعضي ته مريدن تي اهڙو زور دار "توجة" وجهندا هئا، جو مريد ڪيترا ڏينهن بي هوش ٿيو ويندا هئا. خود سندن وڏي فرزند مخدوم زاده ميان **حامد** تي "ذڪر" جو توجه اهڙو زوردار وڌائون، جو هو سهي نه سگهيا ۽ سانده ست ڏينهن "ذڪر" ۾ محو رهندي رحلت ڪري ويا. انهي مخدوم زاده جي رحلت کان پوءِ حضرت مخدوم نوح رح جن وري ڪنهن نه مريد تي زوردار توجه نه وڌو.

حضرت مخدوم نوح. (عليه الرحمة) جن پنهنجي مبارڪ حياتيءَ ۾ لکن مريدن جا مرشد هئا. اڄ تائين سندن اولاد جا لکين مريد آهن. اهڙو فيض جو چشمو جاري ڪري ويا آهن، جو قيامت تائين جاري رهندو.

شادي ۽ اولاد

حضرت غوث الحق (عليه‌الرحمة) جن جو فرمودو آهي ته "حضرت **عيسيٰ** علية السلام جو تجرد (ڇڙو ڇڙمل رهڻ) ڏسي مون ٻه ڀيريائين ارادو ڪيو هو، ته شادي نه ڪجي ڇڙو ڇانڊ رهجي. پر جڏهن ڏٺم ته قرآن شريف ۾ فرمايل آهي ته **«لارهبانية في الاسلام»** دنيا جا تعلقات ٽوڙڻ يا دنيا جي فرضن کان منهن موڙڻ اسلام ۾ روانه آهي) ۽ جڏهن ڏٺم ته اسان جي آقاءِ نامدار حضرت **احمد مختار** علية الصلواة والسلام جن شاديون ڪيون ۽ اولادي ٿيا، تڏهن مون پيغمبري متابعت ڪرڻ عين ضروري ڳالهه سمجهي ۽ شادي ڪيم. (سڪينةالروح)

Gul Hayat Institute

روحاني ۽ اخلاقي نصيحتون.

حضرت غوث الحق جن وٽ سدائين فيض ڀري مجلس قائم رهندي هئي. انهيءَ مجلس ۾ حاضر مريدن ۽ معتقدن کي پاڻ هميشه قرآن شريف جا حڪم، حديثن جون سمجهاڻيون ۽ روحاني خواه اخلاقي نصيحتون ڏيندا رهندا هئا. هتي انهن نصيحتن مان ڪي مختصر طرح ڏجن ٿيون.

ياد خدا:- هڪڙو مريد تمام گهڻيءَ حب مان ڳچ پنڌ تان حضرت جن جي زيارت لاءِ آيو هو. ان فقير کي مجلس ڪندي هي. نصيحت ڏيڻ فرمايائون ته

”ابا! تون هيتري ساري مفاصلي تان هت آيو آهين. انهيءَ وچ ۾ توکي ڪيتراني ماڻهو مليا هوندا پر اسان جي سڪ ۽ حب ۾ تو انهن ڏي ڪوبه ڌيان نه ڪيو ۽ انهن کي وساري اسان وٽ اچي حاضر ٿيو آهين. هاڻي جڏهن اسان وٽ آيو آهين تڏهن اسانکي به وساري ڇڏ ۽ **الله تعاليٰ** جلشانهٔ ۾ ڌيان لڳاءِ ۽ ان کي ياد ڪر“.

ذڪر ۽ مجاهدو:-

هڪڙي ڏينهن سندن مجلس ۾ پنهنجن فقيرن کي نصيحت ڏيندي فرمايو: ”اي ذڪر ڪندڙو ! **مجاهدو** (حق حاصل ڪرڻ لاءِ تڪليفون سهڻ) کان سواءِ ذڪر نه ڪريو. جيڪڏهن مجاهدي کانسواءِ **ذڪر** ٿا ڪريو، ته پاڻ کي نقصان ٿا پهچايو. جيڪڏهن رڳو مجاهدو ٿا ڪريو ۽ ذڪر نٿا ڪريو، ته به اثر ڪونه ٿيندو. الله تعاليٰ جلشانهٔ انهيءَ کي حاصل ٿئي ٿو، جو مجاهدن سان گڏ ذڪر ٿو ڪري • جيڪڏهن گهڻي مجاهده جي طاقت نه اٿو، ته هن طرح عمل ڪريو جو سولو ڪم آهي: يعني اٺن پهرن ۾ فقط هڪ پيرو طعام کائو. ڏينهن جو کائو ته رات جو نه کائو، جي رات جو کائو، ته ڏينهن جو نه کائو. جيترو ٻچي سگهيو اوترو هن فاني دنيا جي لذت کان پاڻ کي ڇڏايو. لذت جي ڇڏڻ ۾ جيڪو مزو آهي سو جي توهان کي اچي وڃي ته وري نفساني لذتن کي جيڪر لذت چنجي ڪنين“.

”يقين ڪري ڄاڻ ته هن دنيا جو ”نوش“ يعني مٺيون شيون ”نيش“ يعني ڏيک آهن ۽ هتي جو ”ڪمال“ خود ”زوال“ آهي ۽ ”راحت“ عين ”جراحت“ (ڦٽ) آهي“.

”اي طالب! توکي ڪيئي ته هن خاڪي جهان مان امل مالڪ ڳولي هٿ ڪر. اهو اصل مالڪ جا آهي؟ اهو الله تعاليٰ جلشانهٔ جو ذڪر آهي، ۽ ذڪر جي نشاني آهي ذاڪر ۾ **حق تعاليٰ** جي محبت جو پيدا ٿيڻ. جيڪڏهن ذاڪر کي **عشق خدائي** پيدا نه ٿيو آهي ته چئبو ته اڃا هو ذاڪر نه آهي ۽ ذڪر ڪونه ٿو ڪري“.

حق تعاليٰ سان محويت:-

حضرت غوث الحق جن هڪڙي ڀيري مجلس ۾ فرمايو ته ”جيڪڏهن ڪنهن فقير کي حضرت آدم **صفي الله** عليه السلام جي **«صفوت»** (صاف باطني)، ۽ حضرت **موسيٰ ڪليم الله** عليه السلام جو ”ڪلام“ (حق تعاليٰ سان ڳالهائڻ) ۽ حضرت عيسيٰ روح الله عليه السلام جي ”روحانيت“ حاصل ٿئي، ته به انکي ڪپي، ته انهيءَ ڳالهه تي راضي نه ٿئي ۽ خوش ٿي ايتري تي بس نه ڪري، ڇاڪاڻ جو جيڪي مقصودي ڪم آهن، سي اڃا ٻيا آهن: سچي طالب کي انهن جي طلب ڪپي. منصودي ڪم آهي **حق تعاليٰ جي ذا پاڪ ۾ محو ۽ گم، نيست ۽ نابود ٿي وڃڻ»**.

Gul Hayat Institute

"جيڪڏهن ڪنهن طالب کي ذڪر، فڪر، علم، عمل محبت، عشق، قرب ۽ وصل وغيره سڀ ڳالهيون حاصل ٿين ۽ انهن سان گڏ محويت ڪانه مچيس ته اهو سڀ خزان ۽ نقصان آهيس: خوش نه ٿـــني ته **مقصد** کي پهتــو آهيان".

نفس جي مطلب تي نه هلجي:- هڪ ڀيري پاڻ ارشاد فرمايو آهي ته "انسان کي **ڪپي**، تـه **نفس** جي مـــراد تي نـه هلي." تنهن تي ڪنهن طالب عرض ڪيــو، ته نفس مان ڪهڙي مراد آهي؟ پاڻ فرمايائون ته "انهيءَ مـان مـراد هيءَ آهي، تـه پنهنجي ڪيل ڪم کي ڏسڻ نه گهرجي: يعني ائين سمجهڻ نه کپي، ته اهو ڪم مون ڪيو." وري ڪنهن ٻئي حاضر مجلس سوال پڇيو ته پنهنجي ڪم کي ڪيئن نه ڏسڻ کپي." پاڻ فـرمـايائون ته **"لاحول ولا قوّت اِلا بالله العلي العظيم** جي حقيقت کي پهچڻ کپي. جڏهن انسان انهيءَ حقيقت کي سمجهي وٺندو آهي، تڏهن اهو انهيءَ ۾ اهڙو غرق ۽ محو ٿي ويندو آهي، جو پنهنجو پاڻ ۽ پنهنجو ڪم ان جي نظر تي نه ايندو آهي ۽ سڀ ڪم حق تعاليٰ جل شانهٗ ڪان ٿيندو پيو ڏسندو آهي عارف ڪامل جي انتهائي نظر اهائي هجڻ کپي".

اخلاص:- هڪڙي ڀيري حضرت غوث الحق (عليه الرحمة) جن جي مجلس مبارڪ ۾ اخلاص جو ذڪر اچي هليو. تنهن تي ڪنهن فقير عرض ڪيو ته "اخلاص ڇا آهي؟ سا حقيقت بيان فرمائي وڃي" پاڻ فرمايائون ته "مخلص ٻانهو جيڪو به قول خواه فعل خواه چرڻ ۽ نه چرڻ وارو ڪم ڪري سو سمورو خالص الله تعاليٰ جي واسطي هجي." تنهن تي وري ڪنهن فقير عرض ڪيو ته **خالص** ۽ **مخلص** جي معنيٰ ڪهڙي آهي؟"

پاڻ فرمايائون ته توهان کي هڪڙو مثال ٻڌائجي من اوهانجي دلين ۾ ڪيي وڃي.

ڏسو مينهن ۽ ڳئون جي جسم ۾ کير به آهي، رت به آهي، ڇيڻ به آهي ۽ مٽ به آهي. پر جڏهن انهنکي ڏهجي ٿــو، تڏهن خالص کير ٿو منجهانئن نڪري: ٻي ڪابه شئي نٽي نڪري ٻين ٽن گندين شين مان ٿوري خواه گهڻي جيڪڏهن کير ۾ پنجي وڃي ته انهيءَ کير کي هڪ پاسي **خالص** کير نه چئبو ۽ ٻئي پاسي انهيءَ کي ڪوبه ماڻهو نه قبول ڪندو ۽ نه کائيندو، ڇا ڪاڻ جو حرام جي صفت منجهس گڏجي ويئي آهي.

"اهڙيءَ طرح انسان ۾ اخلاص خدائي ڇڪ نه آهي ۽ نفساني غرض به آهن. خدائي ڪم ۾ جيڪڏهن ڪوبه ذرو نفساني ڪم جو گڏجي پيو، ته اهو سمورو ڪم گندو ٿي پوندو ۽ الله تعاليٰ جلشانهٗ جي درگاه ۾ قبوليت جي درجي کان محروم رهجي ويندو."

علم حاصل ڪرڻ بابت هدايت: هڪڙي شخص حضرت غوث الحق رح کي عرض ڪيو ته قبلا سائين اهو ڇيو ٿو وڃي ته العلم حجاب الله اڪبر تنهنجو مطلب ڇا آهي. پاڻ فيرمايو ته ان جو مطلب اهو نه آهي ته جيئن ماڻهو ٿا سمجهن ته علم الله تعاليٰ کان ماڻهوءَ کي روڪي ٿو ۽ پاڪ ذات سان واصل ٿيڻ ۾ رنڊڪ ٿو وجهي. بلڪ هن جو مطلب اهو آهي ته ظاهري علم خدا شناسي لاءِ هڪڙو عدو وسيلو ۽ اوزار آهي.

جهڙيءَ طرح عينڪ جو شيشو ڏسڻ ۾ ته هڪڙو پردو ۽ حجاب آهي پر پنهنجي روشني ۽ شفافي جي ڪري اکين جي نظر کي شين جي ڏسڻ کان روڪ نٿو ڪري بلڪ مدد ٿو ڏئي. جو پري واريون شيون چڱيءَ طرح ڏسڻ ۾ اچڻ ٿيون.

Gul Hayat Institute

قرآن شريف ۽ حديث جي وسيلي چڱيءَ طرح ماهر آهي ۽ "سلوڪ" ۾ گهڻا سارا نفساني ۽ شيطاني چلڪن جا ڪوڙا نور سالڪ جي ٿڙڪائڻ ۽ گمراهه ڪرڻ لاءِ پيش ٿا اچن، جنکي جاهل سالڪ گهڻن وقتن تي "ذاتي" خواه "صفاتي" تجليون ڪري ٿو وسهي ۽ انهيءَ باطل ۽ ناحق کي بي علمي ۽ جهالت ڪان حق سمجهي انهن جي پٺيان لڳي گمراهه ٿي ٿو پوي. علم وارو سالڪ ظاهري علم جي برڪت ۽ مدد سان رحماني ۽ شيطاني تجلين جي وچم فرق معلوم ڪري گمراهيءَ ڪان بچيو رهي ٿو پاڪ حقاني تجلي کي حق سمجهي ان جي پٺيان ٿو هلي ۽ شيطاني روشني کي "لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّابِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ" (اعليٰ ۽ عظيم الله تعاليٰ جي همراهيءَ ڌاران ٻيو ڪوبه حيلو ۽ طاقت ڪارگر نه آهي) جي پڙهڻ سانتڙي رد ڪري ان کي باطل ۽ ناحق سمجهي انهيءَ جي پيروي ۽ اعتقاد ڪان پاڻ کي روڪي گمراهي ۽ مونجهاري ڪان بچي ٿو وڃي ۽ ٻين کي پڻ بچائي ٿو وٺي". انهيءَ اعتبار ۽ فائدي جي بنياد تي علم کي وڏو حجاب يعني خدا شناسيءَ جو وڏو اوزار چيو ويو آهي.

حجاب جي معنيٰ روڪيندڙ پردو يا مانع حجاب نه آهي بلڪ هتي انجي معني آهي تيز بيني ۽ دور بينيءَ جو عمدو اوزار.

Gul Hayat Institute

پرائو حق نه کائجي:-

حضرت غوث الحق پنهنجن مريدن ۽ معتقدن کي هميشه تاڪيد ڪندا هنا ته پرائو حق ڪڏهن به نه کائو پوءِ پل اهو ڪٿي ڪارڪ جيترو چونه هجي. "دليل الذاڪرين" ڪتاب ۾ اچي ٿو ته جناب حضرت غوث الحق رح جن جو هڪڙو پاڙيسري مريد حسن ٻانگو هوندو هو، جو نهايت نيڪ بزرگ ۽ معرفت جو صاحب هوندو هو، ان جي گهر ۾ هڪڙو ٻير جو وڻ هوندو هو، جنهن سنا ۽ پڪل ٻير حضرت جن وٽ ڪٺي ايندو هو. پر ادب وچان سڌيءَ طرح حضرت جن کي آڇ ڪري نه سگهندو هو، تنهنڪري عرض ڪندو هو ته قبلا سائين! صاحبزادن لاءِ هي ٻير آندا اٿم. حسن جي مرضي هني، ته حضرت مخدوم صاحب جن پاڻ اهي ٻير کائين ۽ حضرت مخدوم صاحب جي دل به چاهيندي هني، ته اهي ٻير کائي ڏسجن، پر جنهن صورت ۾ ٻير صاحب زادن جي نالي تي ملندا هنا، تنهن ڪري اهي صاحب زادن جو حق سمجهي انهن ڏي موڪليندا هنا ۽ پاڻ هڪڙو ٻير به نه چکندا هنا. جڏهن حسن درويش کي اها خبر پيئي تڏهن حضرت مخدوم صاحب رح جن کان اچي ماهيت ورتائين. پاڻ فرمايائون ته "يار! تون ٻير ڏين ٿو پرائي شيءِ ڪريو، تنهڪري شرعي لحاظ ڪان اسان کي اها کائڻ حق نه آهي. تنهنڪان پوءِ حسن فقير هميشه ٻير کڻيو ايندو هو ته عرض ڪندو هو، ته "هي ٻير سائين جن تناول ڪرڻ فرمائين. تنهن ڪانپوءِ پاڻ اهي ٻير تناول ڪرڻ فرمائيندا هنا.

ڪنهنکي به ايذاءُ نه رسائجي:-

هڪ ڀيري ڪنهن شخص حضرت جن کان اچي پڇيو ته سائين ڪنهن سادات جي ٻار کي ايذاء پهچائڻ ڪينن آهي؟ پاڻ فرمايائون، ته سادات ته سادات آهي، پر ڪنهن به انسان کي ناحق ايذاء رسائڻ وڏو گناه آهي. ساداتن کي ناحق ايذاء رسائيندڙ لعنتي ليکبو **ايذاءُ الخلف عائدالي السلف** (اولاد جو ايذاءُ مائٽ کي پهچي ٿو) پوءِ فرمايائون ته سادات جي اولاد کي ناحق ايذاءُ پهچائيندڙ لاءِ قرآن شريف جو هيءُ "وعيد" ڪافي آهي:- "اِنَّ الَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِيْنًا"

(تحقيق جيڪي ماڻهو الله تعاليٰ کي ناراض ڪن ٿا ۽ انهي رسول کي ڏکوئن ٿا انهن تي الله تعاليٰ جي لعنت دنيا توڙي آخرت ۾ وسڻي آهي ۽ انهن لاءِ سخت عذاب مقرر ٿيل آهي).

پڻ الله تعاليٰ فرمايو آهي: «وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوْا فَقَدِ احْتَمَلُوْا بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا»

(جيڪي ماڻهو ڪنهن مؤمن يا مؤمنياڻيءَ کي سواءِ ڪنهن ڏوه جي ايذاءُ رسائين ٿا، سي پنهنجي لاءِ وڏي گناه ۽ الزام جو بوجهه کڻن ٿا.

ڪنهن کي پٽ پاراتو نہ ڪجي:-

حضرت نوح رح ڪنهن ظالم جي حق ۾ به پٽ پاراتو ڪرڻ ناجائز ۽ نادرست فرمايو آهي. فرمايو اٿن ته ظالم جي حق ۾ هيءَ دعا گهرڻ کپي:- رب منهنجا! فلاڻي کي مخلوق تي رحمدل ڪر ته خلق سان نرم دل ٿي هلي. ۽ فرمايو اٿن ته جيڪڏهن ڪنهن ماڻهو ڪنهن ظالم کي پٽ پاراتو ڪيو، جنهنڪري ظالم جي جان ۽ ايمان ۾ ڪو خلل پيدا ٿيو، ته سڀاڻي قيامت جي ڏينهن اهو ٿيندو وڏيڪ ظالم بنجي حساب ۾ اچي ويندو، ڇاڪاڻ جو ظالم ته ظلم سان ماڻهن کي ڦريو ماريو ٿي ۽ انهن کان مال يا مايا ٿي کسي، پر پٽيندڙ ته ان جو ساه ۽ ايمان کسي ورتو.

عدل ۽ انصاف:-

هڪڙي زماني جو حاڪم حضرت غوث الحق (عليہ الرحمتہ) جن جي سڳوري خدمت ۾ آيو ۽ اچي ڪنهن نصيحت جي طلب ڪيائين. پاڻ فرمايائون ته ملڪ جي بيهڪ سياست (انتظام) ڪان سواءِ قائم رهي نه سگهندي: سياست لشڪر ڪانسواءِ، لشڪر خزاني ڪان سواءِ، خزانو رعيت مان وصولي ڪرڻ ڪانسواءِ، وصولي رعيت جي **آبادي** ۽ **خوش حالي** ڪان سواءِ ۽ رعيت جي آبادي ۽ خوش **حالي عدل** ۽ **انصاف** ڪان سواءِ قائم رهي نہ سگهندي تنهنڪري عدل ۽ انصاف **رحم** ۽ **احسان** جا ڪم وڃي ڪر.

خدا شناسي:-

هڪ ڀيري ڪنهن فقير حضرت جن کي عرض ڪيو ته "قبلا سائين! انسان جو قلب ۽ خدا تعاليٰ جو عرش (تخت) آهي، پر اهو سڃاڻجي ڪيئن؟"

پاڻ فرمايائون، ته دنيا جا حرص ۽ سڌون پنهنجي اندر مان ڪڍي ڇڏيون ۽ خدا تعاليٰ جي ذڪر سان مشغول رهبو ته پوءِ آسانيءَ سان خدا تعاليٰ کي سڃاڻي سگهبو.

وفات حسرت آيات

حضرت غوث الحق (عليہ رحمت) جن جي عمر شريف جو قدم ستا اسين سال ۾ هو. بلڪل پير مرد ٿي ويا هئا، ته به پاڻمرادوهلي چلي سگهندا هئا. ڪنهن به قسم جي بيماري يا عارضو ڪونہ هئن بلڪل تندرست ۽ چاق هئا. تاريخ ٢٧ ذوالقعد هجري سنہ ٩٩٨ جمعي جي رات (عيسوي سنہ ١٥٨٦) سومهڻي نماز مسجد شريف ۾ با جماعت ادا ڪيائون پوءِ حرم سرا ڏي اسهيا. مسجد شريف جي دروازي جو ڪڙو هٿ ۾ جهلي هي بيت چيائون:-

"نہ سي جوڳي جوءِ ۾، نہ سا سڪي چاٽ،
ڪاپڙين ڪنواٽ، وڏي ويل پلاڻيا"

وري جڏهن حويليءَ جي دروازي تي پهتا، تڏهن هي بيت چوڻ فرمايائون:

«ابوبڪر آءُ، سامين سفر سنباهيو،
متان ٿي پنان، سارين سنياسين."

مسجد شريف جي جماعتين کي انهن بيتن ڏيندي به سندن رحلت جو ڪو به گمان

Gul Hayat Institute

ڪو نہ رهيو، ڇو جو حضرت جن خاص خاص وقتن تي پنهنجا شاهيل بيت ۽ ڏوهڙا اينن ني پيا چوندا هئا. مگر سيد ابوبڪر شاه لڪياري رح هڪڙو خدا آگاه بزرگ ۽ حضرت جن جو خاص پيارو سانگاري هو، تنهن کي ”ڪشف“ جي وسيلي حقيقت معلوم ٿي ويني ته هي بيت چوندو ڪوٺان نڪتو ۽ اچي حاضر ٿيو:-

”اچان ٿو اچان، ڪج ذرو ڪا جتا،
متان ٿي پنان، ساريان سناسين کي.“

حويليءَ وارن ماڻهن جي صبر ۽ سڪونت ۾ رهڻ ۽ ڪنهن شور ۽ گوڙ نہ ڪرڻ ڪري رات ماٺ ماٺوڙي گذري ويني. صبح ٿيڻ شرط سندن وصال جي خبر چوڌاري پکڙجي ويني. حويليءَ ٽوڙي ٻاهر شهر بلڪ آسپاس ۾ ماتم مچي ويو.

حضرت غوث الحق رح جن وصال کان اڳ وصيت فرماني هني، ته ”اسانکي ٻيو ڪوبہ غسل نہ ڏني. عبدو فقير ڪيريو جتي هوندو اتان ٻاٺهي اچي صبح جو حاضر ٿيندو، سو اسان کي غسل ڏيندو ۽ غسل کان پوءِ تڪڙ نہ ڪجو. ڪي غيبي جماعتون اسان تي جنازي نماز پڙهي ويندیون ۽ پوءِ ارهين حاضرين نماز جنازه پڙهجو.“ فجر نماز مهل عبدو فقير اوچتو ني اوچتو مسجد شريف ۾ اچي سهڙيو ۽ فجر نماز ادا ڪرڻ لاءِ تڪڙ مچاني ڏنائين. جماعتي اگرچہ عبدو فقير جا سڃاڻو ڪين هنا، ته بہ سڀني کي ري پڇڻ پڪ ٿي ويني ته عبدو فقير اهو آهي. فجر نماز ادا ڪرڻ کان پوءِ حضرت غوث الحق عليہ الرحمة جن جو لاشو مبارڪ حويلي کان ٻاهر ڪڍي غسل ڏنائون ۽ جنازو تيار ڪري ميدان ۾ رکي سڀ حاضرين هٽي رجي پري وينا ۽ قدرت جو رنگ ٻي ڏنائون هڪ ٻني پٺيان ازغيبي جماعتون ٻي آيون: هڪڙي جماعت جنازه نماز ادا ڪريو ويني ٿي، تہ ٻي اچيو ٿي نماز تي بيني اهڙيءَ طرح ايڪهتر جماعتون جنازه نماز ادا ڪري ويون تنهنکان پوءِ انهن ازغيبي جماعتن جو اچڻ بند ٿيو ۽ حاضرين جمع نماز ادا ڪرڻ بعد جنازه نماز ادا ڪني. تنهن کان پوءِ مبارڪ لاشو زمين جي حوالي ڪيائون. اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْن:-